

Verslaggeving vervolgonderzoek

“KOPLOPERS”

(Onderwijs aan ernstig meervoudig gehandicapte kinderen.)

Utrecht, najaar 2007.

**Albert Boelen
Marc Cantrijn
Jan van de Velde**

Verslaggeving vervolgonderzoek KOPLOPERS.

Inhoudsopgave.	Pag.
1. Inleiding en aanleiding	3.
2. Vraagstelling	4.
3. De steekproef en werkwijze	4.
4. De resultaten en aanbevelingen	
4.1. Algemeen	5.
4.2. Doelgroep/kindkenmerken	7.
4.3. Curriculum	10.
4.4. Basisvoorwaarden	12.
4.5. Personeelskenmerken	15.
4.6. Wensen voor de toekomst op basis van de ervaringen tot nu toe	18.
5. Samenvatting en conclusies	20.
Samenvattende aanbevelingen	21.
6. Dankwoord.	22.

1. Inleiding en aanleiding

In juli 2003 werd de eindverslaggeving gepubliceerd van de zogenaamde ‘Koplopertrajecten’. Deze eindrapportage bevatte een groot aantal aanbevelingen voor de overheid, om verantwoorde onderwijs/zorgtrajecten voor zeer laag functionerende kinderen binnen het speciaal onderwijs mogelijk te maken. Qua indicatie hebben we het dan over de volgende groepen kinderen:

- a. $25 < IQ < 35$ met bijkomende problematieken
- b. $0 < IQ < 25$,

ook wel genoemd: kinderen met een maximale ontwikkelingsleeftijd van 24 maanden. Voor alle duidelijkheid: in onderwijstermen hebben we te maken met de formele indicatie: “meervoudig gehandicapt cluster 3”.

In de tussentijd is er het nodige gebeurd binnen het speciaal onderwijs. Zo is de mogelijkheid voor ‘dubbele financiering’ (zowel vanuit OCW, als vanuit VWS) geschrapt, zijn er (daarmee verband houdend) veranderingen opgetreden in de toekenningsmogelijkheden van AWBZ-voorzieningen, zijn er de nodige ontwikkelingen binnen de aanvankelijk gekozen doelgroep van leerlingen en zijn er veel scholen in het kader van de zogenaamde ‘verbrede toelating’ toegankelijk gemaakt voor deze doelgroepen en is er gedurende een vijftal jaren ervaring opgedaan in het onderwijs met deze doelgroep.

De invoering van de wet, waarin een leerrecht voor deze kinderen formeel is geregeld, vormde voor het bestuur van de Landelijke Vereniging Cluster 3, daartoe opgeroepen door scholen in de regio, de aanleiding om de stand van zaken op te nemen voor wat betreft het onderwijs aan deze laagfunctionerende kinderen. Achterliggende beweegreden is het aantal reacties vanuit scholen naar de landelijke vereniging m.b.t. de mogelijkheden voor scholen om een verantwoord aanbod te kunnen verzorgen voor deze kinderen.

Per 1 oktober 2007 kennen we binnen cluster 3 een 2500-tal kinderen uit de genoemde doelgroep, waarbij er per oktober 2007 ruim 1000 kinderen gebruik maakten van de regeling “Inzet AWBZ middelen in het onderwijs.”

Daarnaast bieden de ontwikkelingen in het kader van ‘Passend Onderwijs’ in de diverse regio’s voldoende aanknopingspunten, om in regionaal verband kritisch te kijken naar de mogelijkheden voor deze leerlingen binnen een zogenaamde ‘sluitende aanpak’ in de regio; immers, ook voor deze kinderen zal de regio een passend aanbod dienen te garanderen.

Centrale vraag bij deze inventarisatie werd gevormd door de constatering, dat er voor een specifieke groep kinderen een leerrecht is ontstaan binnen de nieuwe wetgeving en de vraag, in hoeverre scholen nu in staat zijn om in voldoende mate tegemoet te kunnen komen aan dit recht door een verantwoord aanbod te kunnen doen.

Aangezien de scholengemeenschap Mariendael in Arnhem zich met dezelfde vragen bezighield en aan een medewerker de opdracht had verstrekt tot het opstellen van een inventarisatie van de bestaande situatie, is besloten om dit in een samenwerkingsvorm tussen Mariendael en LVC3 op te pakken.

2. De vraagpunten

In de voorbereidingen voor de inventarisatie zijn een aantal centrale vraagpunten geformuleerd voor alle deelnemende scholen. De basis van de vraagstelling werd gevormd door:

“wat gaat er goed – wat gaat er minder goed “

Daarnaast zijn een aantal vragen geformuleerd vanuit deze centrale vraagstelling binnen een aantal centrale onderwerpen, te weten:

- Doelgroep/kindkenmerken
- Curriculum
- Randvoorwaarden
- Personeelskenmerken
- Algemene ervaringen/punten/knelpunten

3. De steekproef en werkwijze

Er is in de voorbereiding een keuze ‘ad random’ gemaakt uit de ‘oude Koplopertrajecten’, waarbij enige vorm van regionale spreiding in acht is genomen.

Met een groep interviewers zijn deze scholen vervolgens benaderd, waarbij er hier en daar een splitsing is aangebracht tussen de ‘bevraagden’ in de vorm van: ‘begeleiders’ en ‘managers’

In de rapportage is de informatie vervolgens weer gekoppeld.

Het ging om de volgende scholen:

1. de St. Liduinaschool te Breda
2. de Maasgouwschool te Maastricht
3. Mariendael te Arnhem
4. Mariendael te Apeldoorn
5. Mariendael te Doetinchem
6. de van Lieflandschool te Groningen
7. de Wingerd te Damwoude

De medewerking aan het onderzoek was zeer constructief. Belangrijkste opvallende aspect bij de interviewers was de bijzonder grote mate van betrokkenheid en bevoegenheid van de ondervraagde medewerkers. Juist bij de vragen over de belemmeringen betreffende faciliteiten, materialen, middelen, personele inzet etc., kwam in bijna alle gevallen een uitstraling naar voren van: “de kinderen verdienen het, ondanks alles proberen we het te ‘regelen’!”. Wellicht, dat dit de scherpte van het formuleren van de ware problematiek hier en daar wat kan versluieren.

4. De resultaten

Per aandachtsgebied volgt een samenvattende verslaggeving en een conclusie met aanbevelingen.

4.1. Algemeen

De politiek heeft bij wet uitgesproken, dat er sprake is van een generieke leerplicht voor alle kinderen, onafhankelijk van de (onderwijs)beperking.

Op een aantal Kinderdagcentra is het dan ook vanzelfsprekend geworden, dat met alle ouders van alle kinderen over het traject naar school wordt gesproken.

De gedachte hierachter is niet: al dan niet naar school, maar wanneer naar school.

Op veel plaatsen zien we ook een ‘warme overdracht’ van KDC naar school, waarbij er al in een vroegtijdig stadium contacten zijn tussen school en KDC. De overstap verloopt in die gevallen soepel.

Er zijn echter ook regio's, waar dit proces minder nadrukkelijk tot uiting komt en de samenwerking minder vanzelfsprekend is. Hier is nog geen/weinig sprake van een vanzelfsprekende overgang van KDC naar school en blijven er kinderen op het KDC, terwijl er toch sprake is van leerplicht. Ook vanuit de school wordt er weinig activiteit ondernomen, om deze situatie te veranderen. Achterliggende redenen voor deze situatie liggen op het terrein van de nadrukkelijke wens van ouders, de onbekendheid van onderwijs bij de KDC's en het niet in alle gevallen voorbereid zijn van het onderwijs in de regio op deze kinderen.

Er bestaat dan ook het idee, dat er op KDC's nog steeds kinderen zitten, die weliswaar een leerrecht/leerplicht hebben, maar waarvan om bepaalde redenen nog wordt besloten om het kind met een leerplichtonthefving op het KDC te laten verblijven. Het veiligheidsaspect kan hierbij voor ouders een belangrijke rol spelen.

Ook wordt binnen enkele (V)SO-scholen het uitgangspunt ‘alle kinderen gaan naar school – leerrecht voor alle kinderen’, nog onvoldoende (uit-)gedragen. De discussie: “gaat het nu over onderwijs, of gaat het over zorg”, is hier dan ook nog niet voldoende uitgekristalliseerd.

Bij leerplichtambtenaren in den lande wordt dezelfde onhelderheid geconstateerd. Hier en daar worden ouders direct gewezen op de school, vanuit de geldende leerplicht, op andere plaatsen wordt vrij snel gegrepen naar het instrument van de ontheffing.

We moeten constateren, dat er in die zin op dit moment nog onvoldoende draagvlak gerealiseerd is zowel bij onderwijs, bij KDC's, als bij leerplichtambtenaren, om voor deze kinderen in alle gevallen een onderwijs/zorg-arrangement te bieden; dit, terwijl de wet dit toch voorschrijft.

Aanbevelingen bij het aandachtsgebied “Algemeen”:

- vorm een eenduidig onderwijs/zorg-arrangement voor alle kinderen binnen deze doelgroep en laat het onderwijs daarbij als regievoerder optreden.
- laat het bestaande leerrecht als uitgangspunt gelden voor de vraag: “en wat is daar dan voor nodig op terreinen als financiën, personele faciliteiten, middelen, methoden etc....?”
- m.b.t. de KDC's: overleg voeren met het Platform KDC's (via de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland), teneinde helderheid over het bieden van onderwijs/zorgarrangementen te bevorderen en meer kennis te genereren over de mogelijkheden van scholen in deze.
- m.b.t. de scholen: overleg op landelijk en regionaal niveau (scholen en REC's) om dit te bevorderen, gebaseerd op de wettelijke verplichtingen om voor alle geïndiceerde leerlingen binnen de volledige range (inclusief VSO) van het onderwijs, een eenduidige aanpak te hanteren inzake het verzorgen van onderwijs/zorgarrangementen voor deze doelgroepen. Daarbij zullen er ook nadere spreidingsafspraken binnen de groep MG-ers gemaakt dienen te worden, met bijbehorend overleg met Gemeenten in verband met leerlingenvervoer en huisvesting. Daarnaast zal de discussie: onderwijs óf zorg nog verder uitgekristalliseerd moeten worden.
- m.b.t. de leerplichtambtenaren: overleg op landelijk niveau om helderheid te bevorderen over het beleid rond ontheffingen, waarbij de lijn zou moeten zijn: ‘in principe geen ontheffing’ !

4.2. Doelgroep/kindkenmerken

Vanaf de start van de ‘Koplopertrajecten’ ging het om de groep leerlingen met een IQ < 35, die in een speciaal daartoe ingestelde groep, inclusief groepsomgeving, begeleid werden. Gezien de ontwikkelingen was het vooral van belang, om te kijken of er in die doelgroep ontwikkelingen zijn waar te nemen (samenstelling, indeling, plaatsing binnen de school, nadere indeling etc.) en er voortschrijdend inzicht is waar te nemen met betrekking tot het onderwijsaanbod voor deze kinderen in het kader van hun leerrecht, in de vorm van specifieke indelingscriteria binnen het onderwijs.

Alle scholen geven aan, een toename te zien van het aantal leerlingen binnen deze doelgroep, evenals een ‘verdichting’ van de problematiek bij deze kinderen. Het gaat dan om een toename van kinderen met meer complexe(re) hulpvragen, zoals:

- . meer autisme
- . meer gedragsproblematiek
- . meer medische problematiek
- . meer prikkelgevoeligheid
- . meer zorgbehoeften: zindelijkheid, ernstige eet- en drinkproblemen, sondevoeding etc.

Hierdoor ontstaat:

- . een grotere zorgbehoefte bij kinderen
- . een grotere behoefte aan individuele aandacht
- . meer scholen, die weken aan doelgroepenbeleid binnen de MG-groep (denk aan de EMG-groep)
- . meer individuele inkleuring van curriculuminhouden
- . meer druk op personele inzet

Binnen de gehele groep van MG-ers komen we in de scholen nogal wat verschillen tegen. Zo komen we scholen tegen waar sprake is van onderwijs aan kinderen waarvan men als uitstroomperspectief aangeeft een ontwikkelingsleeftijd op enkele aspecten van ongeveer 6-9 maanden.

De nadruk ligt op de combinatie, op het samengaan van meerdere beperkingen bij één kind, die allemaal van invloed zijn op elkaar, waardoor het individuele kind minder compensatiemogelijkheden heeft. Het ontwikkelingsperspectief is in feite de enige ‘maat’, waarvan gesproken kan worden; een IQ vaststellen van ‘rond de 13’ is immers een hachelijke zaak.

Het zal daarbij duidelijk zijn, dat een leerling met een ontwikkelingsleeftijd van 20 maanden en een forse ASS-problematiek op een andere didactische en pedagogische wijze benaderd moet worden, dan een leerling met diezelfde ontwikkelingsleeftijd en forse motorische problemen of een 15-jarig kind met het syndroom van Down en een ontwikkelingsleeftijd van 15 maanden. We kunnen op grond van didactische-, pedagogische en randvoorwaardelijke motieven pleiten voor een nadere differentiatie van de criteria.

De gevolgen voor het curriculum zijn namelijk ook evident en we hebben gemerkt, dat nog niet alle regio's hier gereed voor zijn, al is men over het algemeen op de goede weg. Voor scholen met (qua kalenderleeftijd) oudere kinderen binnen de genoemde doelgroepen, dient de vraag zich meer en meer aan, of er gerichte VSO-activiteiten aangeboden kunnen / moeten worden. Te denken valt daarbij aan gerichte voorbereidingen op arbeidsmatige dagbesteding, wonen en recreatieve dagbesteding. Het gaat hier om het waarmaken van het principe van 'transitie'.

Kortweg valt te concluderen, dat al deze verschillen de nodige consequenties hebben voor zowel randvoorwaarden, inzet personeel, als vormgeving van het curriculum.

Doorstroming vanuit de SO-school naar een school binnen het reguliere onderwijs is niet aan de orde, gezien de problematiek van de doelgroep.

Kortom, de geconstateerde problematiek rond deze doelgroepen zijn samen te vatten in:

- . het aanbod van onderwijs/zorg-arrangementen is nog onvoldoende
- . er is nog onvoldoende kennis over de doelgroep
- . er is nog onvoldoende kennis bij de KDC's over de mogelijkheden van scholen (zie 'algemeen')
- . de discussie onderwijs/zorg is nog niet uitgekristalliseerd (zie: 'algemeen')
- . het vervoer van en naar de school is nog onvoldoende geregeld (rol gemeenten) ('randvoorwaarden')
- . het aspect 'veiligheid' speelt vooral voor ouders een belangrijke rol. (zie: 'algemeen')
- . het vertrouwen van de ouders in de school als 'verzorgende voorziening' is nog onvoldoende

Met andere woorden: kijkend naar de doelgroep en de kindkenmerken, kunnen we constateren, dat de hulpvraag aantoonbaar complexer is geworden en de vraag naar personele inzet (kwantitatief en kwalitatief) en personele competenties duidelijk is gewijzigd.

De 'richtlijn AWBZ' is in feite in de plaats gekomen voor de 'dubbele bekostiging', maar heeft een situatie met zich meegebracht van een complexere regeling met een onvoldoende financiering voor de complexer geworden doelgroep. Bij de bekostiging vanuit de 'mg-indicatie' moet geconstateerd worden, dat dit meerdere bekostigingshoogtes met zich meebrengt, waarvan in z'n algemeenheid gesteld kan worden dat ze onvoldoende ruimte bieden om deze kinderen datgene aan te bieden, waar ze recht op hebben.

Aanbevelingen bij het aandachtsgebied “kindkenmerken”:

- . er moet een goed spreidingsplan binnen de regio gemaakt worden, op basis van deskundigheid, alsmede goede afstemming met gemeenten hierover en gebaseerd op de verschillende doelgroepen binnen de MG-indicatie, cluster 3. De wettelijke beletsels dienen nader omschreven en verwijderd te worden.
- . er zal sprake moeten zijn van één indicatie, met één bekostiging, want de gevolgen van de diverse componenten van de behoeften van deze kinderen (medisch, zorg, gedrag, motoriek etc.) vragen om diverse aanpassingen qua gebouw, materiaal, middelen, personeel.
- . kiezen voor MG betekent: alle kinderen toelaten ! – dit dienen scholen, REC's, regio's zich goed te realiseren. Daarbij behoeven niet alle scholen zich te richten op alle doelgroepen uit de groep MG cluster 3, maar heeft het REC wel een wettelijke verplichting om voor de gehele groep onderwijs aan te bieden.
- . een goede voorbereiding op deze doelgroep is noodzakelijk. Denk hierbij aan: faciliteiten, curriculum voor zowel jongere als oudere kinderen, personeel invulling, eventuele leerplichtverlengingen voor kinderen die zonder kwalificatie van school dreigen te gaan.
- . scholen moeten zich de toename van de problematiek goed realiseren, bij het doen van een aanbod voor deze doelgroep.
- . er moet een goede differentiatie aangebracht worden in de doelgroep, om een passend aanbod te kunnen doen:
 1. $25 < IQ < 35$ plus bijkomende problematiek, 2. $0 < IQ < 25$. In de categorieën 1 en 2 is dan een onderscheid aan te brengen als: a. < 35 autisme, b. < 35 LG, c. < 35 gedragsproblematiek en d. < 25 .
- . werk aan werkelijk partnerschap met ouders (m.n. gezien de onbekendheid bij ouders): ‘gebruiksaanwijzing’ van de kinderen, primaire invloed bij planopstelling. Het gaat in wezen om de principes van ‘één kind, één plan’, met een duidelijk omschreven rol/positie van de ouders, daarbij niet voorbijgaand aan de wettelijke verplichtingen van de school.
- . uitgangspunt: leerrecht voor alle kinderen, dient meer naar voren gebracht te worden
- . de lijst ‘kindkenmerken’ moet worden geactualiseerd (zie: aanbeveling Koploperrapportage), evenals het aanbrengen van ‘linken’ tussen kindkenmerken en curriculum, randvoorwaarden en personeelskenmerken.
- . m.b.t. de positie van de ouders valt op te merken, dat vanuit de ouderpositie het leerrecht uiteindelijk is ontstaan, waarbij ze ook als partners in het proces gezien moeten worden. Opname van ouders binnen de taakgroepen van de LVC3 moet daarbij dan ook worden overwogen.

4.3. Curriculum

Bij dit onderdeel is een inventarisatie gemaakt van het onderwijsaanbod (of delen van het curriculum) voor deze doelgroep, evenals de ervaringen met de aanwezige middelen. Ook hier viel weer de grote inzet en bevoegenheid op, waarmee op scholen gewerkt werd aan eigen oplossingen op het terrein van het curriculum. Bij al deze ontwikkelingen is sprake van veel 'kapitaalvernietiging', aangezien de resultaten ook veelal 'des schools' blijven. Ook waren we uiteraard benieuwd naar de ervaringen met het landelijk ontwikkelde curriculum 'De Vijfwijzer' en de mate van passendheid van dit aanbod op de scholen.

In z'n algemeenheid valt te stellen, dat er sprake is van een grote handelingsverlegenheid voor wat betreft het hanteren van een eenduidig curriculum voor deze groep. De Vijfwijzer is ontwikkeld, maar schijnt nog zeker niet aan de verwachtingen te voldoen (chaotisch, inzichtelijkheid, doelen, toegankelijkheid, etc.). We vernamen dit vooral op scholen, die géén cursus hebben gevolgd die aangeboden wordt door de ontwikkelaars van de Vijfwijzer. De scholen, die wel een dergelijk traject hebben gevolgd om de Vijfwijzer goed te hanteren (dit was een nadrukkelijke aanbeveling vanuit de LVC3) reageren positiever. Desalniettemin zijn ook zij ervan overtuigd dat de Vijfwijzer minimaal beter hanteerbaar moet worden ingericht.

De uitgangspunten van Carla Vlaskamp spreekt een grote groep scholen aan; ook 'Ervaar 't maar' (T. Koeleman) wordt nogal eens gehanteerd, alsmede het Ontwikkelvolgmodel van Dick Memelink, maar er is geen sprake van eenduidigheid en zeker niet van tevredenheid over de te hanteren curriculum-aanpak.

Op verschillende scholen wordt zelf het een en ander ontwikkeld, hier en daar gebeurt dit in REC-verband en/of onder begeleiding van een begeleidingsinstelling (o.a. werkgroep vanuit het KPC); ook doet men een beroep op begeleidingsinstellingen voor de ontwikkeling van curriculuminhouden (CED).

Een landelijke, gezamenlijke aanpak, wordt vaak als wens geuit op de ondervraagde scholen. (Opmerking: Deze landelijke samenwerking is op initiatief van de LVC3 inmiddels van start gegaan.)

Ook de aansluiting met een passend leerlingvolgsysteem is nog problematisch. Er wordt veel gezocht, ontwikkeld etc., maar er lijkt nog nergens een helder en eenduidig systeem te functioneren, passend voor deze doelgroep. Daar komt nog bij, dat een goede afstemming met zorg (b.v. revalidatie) gewenst is bij de invulling van een dergelijk systeem.

De principes van 'één kind, één plan' zijn veelal leidend, er is sprake van interdisciplinair overleg (leerkrachten, klassenassistenten, zorgassistenten, fysiotherapeuten, ergotherapeuten, logopedisten, revalidatieartsen, maatschappelijk werkenden, verpleegkundigen, psychologen, orthopedagogen, ouders) en er is sprake van behandelteamoverleg. Er wordt gewerkt met individuele handelingsplannen (nog niet overal met groepsplannen), waarbij in de meeste gevallen de leerkracht leidend is als 'regisseur' in het begeleidingsproces.

Op mytyl/tyltylscholen lijkt de afstemming zorg/onderwijs wat meer energie te kosten (meerdere medische disciplines betrokken), dan op de Zmlk-scholen. Wat dit laatste betreft, blijkt er een grote wens tot heldere regievoering.

Kortweg kan geconstateerd worden:

- . er zijn veel ontwikkelingen gaande op de scholen en ook op landelijk niveau, om een goed curriculum vorm te geven (Memelink, Koeleman, Vijfwijzer, Bastiaans, Pasman, Nijland, Ligtendag, de Graaf, Ameling). Op initiatief van LVC3 en CED, daartoe aangespoord door leden van de vereniging, is begin 2007 een start gemaakt met het gemeenschappelijk overleg in deze. Doel hiervan is de bundeling van de verschillende curriculuminitiatieven en het hanteerbaar/navigeerbaar maken van De Vijfwijzer.
- . bestaand materiaal is veelal niet zo bruikbaar
- . er is veel handelingsverlegenheid op dit terrein op scholen
- . er zijn nogal wat ontwikkelingen op het terrein van het snoezelen, (multi-sensore ontwikkeling) waar ook landelijk werk van gemaakt zal moeten worden
- . het gebruik van de Vijfwijzer valt wat tegen – meer gebruik wordt gemaakt van ‘Ervaar ’t maar’ en ‘Ontwikkelvolgmodel’.
- . de systematiek van Carla Vlaskamp is vaak leidend voor het werken
- . er zijn nogal verschillende wijzen m.b.t. het ‘vullen’ van het handelingsplan te constateren, waarbij de regie-vraag actueel is.
- . bij de relatie zorg-onderwijs, speelt de problematiek van de ‘rollen’ nogal (regie-vraag)
- . er is nog onvoldoende onderbouwing vanuit wetenschappelijke basis voor het handelen in het kader van een curriculum.

Aanbevelingen bij het aandachtspunt “Curriculum”:

- . zorg voor regievoering bij de ontwikkeling van het curriculum op landelijk niveau en faciliteer e.e.a. – neem als sector daarbij het initiatief (inhouden, wetenschap, financiën)
- . maak het al gepleegde werk betreffende de Vijfwijzer meer toepasbaar voor scholen (zie boven: daar wordt nu aan gewerkt) en betrek de meest actuele ontwikkelingen daarbij (ook: snoezelen als multi-sensore ontwikkeling)
- . richt daartoe een werkgroep curriculumontwikkeling op, waar ook de schoolontwikkelingen in worden gebundeld, dan wel: geef het huidige overleg: LVC3, CED, SvO, SLO etc, die status.
- . werk aan een gezamenlijke aanpak, ook met de deskundigen van het huidige materiaal en investeer hierin (nu is er sprake van kapitaalvernietiging)
- . zorg voor een specifiek curriculum voor kinderen in de VSO-leeftijd. Hiervoor is nu nog geen passend aanbod.
- . zorg voor wetenschappelijke onderbouwing van het ontwikkelde materiaal
- . draag zorg voor een goede vertaling van e.e.a. in de handelingsplannen en de aanpak vanuit de principes van ‘één kind, één plan’.
- . zorg voor een goede afstemming met zorginstellingen (KDC’s) op het terrein van aanpak en curriculum.
- . organiseer een landelijke studiedag over curriculum-ontwikkeling voor deze kinderen vanuit LVC3.
- . betrek de adviezen/aanbevelingen vanuit de ‘werkgroep curriculum’ vanuit het Koplopertraject bij de vervolgaanpak.

4.4. Basisvoorwaarden

Bij de vragen betreffende de randvoorwaarden valt op, dat de scholen als Koploperschool al een aantal facilitaire maatregelen hebben genomen ten gunste van deze groep(en), die nu nog van kracht zijn. Bij beginnende scholen met deze doelgroepen, zal het realiseren van deze randvoorwaarden problematischer liggen, aangezien zij deze zaken moeten regelen onder een ander gesternte voor wat betreft de regelingen.

Dit valt op bij zaken als ruimte, huisvesting, middelen, materialen, maar zeker ook bij de benodigde financiering van de begeleiding. Voor dit laatste is in praktisch alle gevallen ondersteuning vanuit de AWBZ nodig. De procedures, om hierover in voldoende mate te kunnen beschikken, blijken grote knelpunten op te leveren en vragen veel creativiteit en inzet van de scholen.

Op het terrein van de faciliteiten zijn er veel knelpunten. Zeker het opnemen van deze doelgroepen binnen het 'normale' regime van de scholen voor SO/VSO levert voor het juist uitvoeren van de handelingsplannen grote handelingsverlegenheid op bij de scholen. In die zin kunnen we beter spreken over 'basisvoorwaarden', om deze doelgroep verantwoord te kunnen bedienen.

De eisen aan de ruimtes vragen om een zeer creatieve omgang met de huisvestingsnormen en hieraan kan eigenlijk slechts met extra financiering tegemoet worden gekomen.

Materialen en middelen, specifiek voor deze doelgroep, als ze al voorhanden zijn, zijn veelal (te) duur en de aanschaf gaat ten koste van de mogelijkheden van de andere groepen.

Over de vereiste faciliteiten voor deze groepen bestaat overigens een aardig overeenkomstig beeld: een plan van eisen is goed te maken; het realiseren ervan vergt veel creativiteit.

Ook het gebrek aan de nodige personele faciliteiten, nodig voor deze doelgroepen, speelt een grote rol. Zonder extra aanvullingen vanuit de AWBZ, hoe ingewikkeld ook (aanvraagprocedures, indicaties, aftrektabel AWBZ, afstemming met ouders, afstemming met zorgverleners, ongelijkwaardigheid in medewerkers, regievraag bij de begeleiding etc.) in de vorm van een PGB, dan wel in de vorm van Zorg In Natura, blijkt de vereiste begeleiding door de scholen simpelweg niet te verzorgen. Scholen beschikken over regelingen, afspraken, protocollen, om deze zaken zo goed mogelijk vast te leggen.

Scholen maken op allerlei wijzen afspraken met ouders, om ervoor te zorgen dat deze extra aanvulling gegarandeerd kan worden. Dat scholen daarvoor in formeel-technische problemen komen (toelating aan voorwaarden binden), neemt men op de koop toe. Scholen zijn over het geheel genomen van mening, dat het op z'n zachtst gezegd 'bijzonder' is, dat aan ouders wordt gevraagd een budget mee te brengen om verantwoorde opvang op school mogelijk te maken. In een aantal gevallen is ook bekend, dat ouders hiertoe uiteindelijk niet bereid zijn, ook al is er sprake van aanvullende financiering vanuit de AWBZ.

Bij de facilitering van de groepen speelt ook het probleem van de exclusiviteit op de scholen; extra investeringen moeten uiteindelijk komen uit het totaalbudget voor alle andere groepen en moet hier en daar worden 'bevochten' en er is ook sprake van oneigenlijke inzet (gebruik ruimtes van andere belangrijke functies voor deze doelgroep, waardoor er elders in de school problemen ontstaan)

Gevoeligheid vanuit het management voor de 'noden' van deze groepen is hierbij essentieel. Tussen de bevraagde scholen waren in dit opzicht verschillen te merken, die door de medewerkers 'op de werkvloer' soms zeer duidelijk werden benoemd.

Vervoer en vervoersbegeleiding zijn op nagenoeg alle scholen voor een aantal kinderen een groot probleem, evenals het verzorgen van begeleiding buiten de lestijden. Immers: het KDC verzorgde een volledige dagopvang, terwijl de scholen (vakanties, woensdagmiddagen etc.) slechts een deel van de week gebruiken als onderwijstijd. Hiervoor zijn afspraken nodig met zorgaanbieders, om deze opvang te realiseren.

Tenslotte bestaat er een gebrek aan mogelijkheden voor scholing, afstemming, ontwikkeling samen met collega's, om voldoende tegemoet te kunnen komen aan de toenemende ingewikkeldheid van de zorg/begeleidingsvraag van deze leerlingen. De schoolbudgetten bieden hiervoor te weinig mogelijkheden, terwijl we spreken over een nagenoeg nieuwe doelgroep, met een gebrek aan zaken als: pedagogisch beleid, curriculum, leerlijnen etc.

Ook de toename van de problematiek van deze doelgroep, zorgt ervoor dat er een toenemende vraag is naar specifieke competenties van medewerkers. Bij inzet van bestaande medewerkers (waar in de meeste gevallen sprake van is) is de professionaliseringsvraag groot.

Kortom, de problematiek laat zich samenvatten in:

- . een goed doorberekende lijst met specifieke eisen (basisvoorwaarden) zal ook als zodanig door scholen gehanteerd moeten worden. "Als er niet aan deze voorwaarden is te voldoen, dan is er geen verantwoord aanbod voor deze kinderen te maken !"
- . er is sprake van een gefaseerde geïntegreerde aanpak op scholen
- . er is veel 'vanzelfsprekend' gedaan op scholen, maar e.e.a. is wel ten koste gegaan van de 'reguliere' voorzieningen voor 'reguliere' leerlingen
- . het is 'woekeren' met ruimte/middelen/materialen op de scholen
- . vervoer en vervoersbegeleiding geven grote knelpunten: er zijn kinderen, die niet naar school komen om deze reden: reistijd/veiligheid/part-time leerlingen/kwaliteiten chauffeurs/onregelmatige schooltijden ivm. belasting/mogelijkheden geboden door gemeenten.
- . er is veel problematiek in relatie tot de AWBZ: aanvragen, relatie met ouders, aftrektabel, administratieve rompslomp, veel overleg met derden, onvoldoende middelen, beheer over de middelen, jaarlijkse indicatie-belasting en onmogelijkheid voor schoolplanning.
- . huisvestingstechnisch is er veel 'geregeld', maar normtechnisch is er sprake van beslist te weinig mogelijkheden, met name scholen die middels verbrede toelating MG geïndiceerde leerlingen kunnen toelaten, lopen op huisvestingsgebied tegen grote problemen aan.

- . op het gebied van materialen/middelen is er een tekort aan financiële mogelijkheden, onvoldoende overzicht over het aanbod en te weinig kennis van de relatie tussen curriculum en middelen.
- . met awbz-middelen wordt zeer creatief omgegaan: hier en daar worden scholen zelfs gedwongen om de wet te overtreden, teneinde een redelijk aanbod aan kinderen/ouders te kunnen doen.
- . er is nog onvoldoende beleid betreffende de inbedding van het onderwijsaanbod voor deze kinderen in de keten van onderwijs en zorg: voorschoolse opvang, naschoolse opvang etc.

Aanbevelingen op het aandachtsgebied “Basisvoorwaarden”:

- . de randvoorwaarden (inclusief vervoer, huisvesting, middelen etc.) zullen goed doorgerekend dienen te worden en als basisvoorwaarden gehanteerd moeten worden door de scholen: ‘niet voldoen aan de basisvoorwaarden, betekent niet kunnen bieden van een verantwoord onderwijs/zorgaanbod voor deze kinderen’
- . speciale aandacht dient besteed te worden aan de huisvesting van dié scholen, die middels verbrede toelating onderwijs kunnen geven aan MG leerlingen.
- . er zal overleg met de Gemeenten gepleegd moeten worden, inzake vervoersproblematiek voor alle binnen deze rapportage bedoelde doelgroepen. Ook dit maakt deel uit van de basisvoorwaarden.
- . adviezen vanuit de Koploperrapportage dd juli 2003 zullen overgenomen moeten worden; deze worden door deze rapportage in wezen herbevestigd.
- . m.b.t. de AWBZ is er eenduidigheid: de ‘richtlijn’ voldoet niet en dient geëvalueerd en bijgesteld te worden. Jaarlijkse indicatie dient te verdwijnen en dient gekoppeld te worden aan de lgf-indicatie.
- . scholen (en ouders en kinderen) hebben recht op een eenduidig budget voor deze kinderen: óf een lagere N-factor óf een overboeking van het AWBZ-budget naar de scholen op reguliere basis. Hierdoor ontstaat er een soort schoolbudget, losgekoppeld van het budget dat ouders nodig hebben in buitenschoolse tijden.
- . over het algemeen zijn scholen duidelijk de mening toegedaan, dat het Ministerie van OCW uiteindelijk voor volledige bekostiging van alle benodigde activiteiten tijdens de schooltijden dient zorg te dragen. We bevelen dan ook aan, te streven naar volledige bekostiging door OCW van het onderwijs/zorg-arrangement voor deze kinderen.

4.5. Personeelskenmerken

Ondanks het feit, dat de bevologenheid en betrokkenheid van de door ons bevroagde medewerkers eenduidig groot was te noemen, bestaat er op het gebied van de visie op de benodigde personele invulling voor deze groepen nog wel discussie.

Bij het merendeel van de scholen wordt de filosofie aangehangen: ‘het is onderwijs, dus de onderwijsmedewerkers moeten het doen..!’

Over de vereiste competenties om met deze kinderen te werken bestaat meer eenduidigheid, dan over de vertaling in functies en functionarissen. Zo kiest de ene school pertinent voor een leerkracht voor deze groepen, op andere scholen wordt de voorkeur gegeven aan een onderwijsassistent of assistent-plus, onder begeleiding van een ‘leerkracht op afstand’. Ook over de ‘afstand’ bestond er nog verschil van mening.

De grote begeleidingsintensiteit van de groepen komt pregnant naar voren, al zijn er ook geluiden te horen, die erop wijzen dat er ‘te veel mensen’ om het kind heen zijn en dat het onnodige prikkels zou veroorzaken.

Over het geheel genomen zijn de scholen eenduidig in het aangeven van de benodigde competenties van medewerkers om met deze groepen te werken. Ook geven ze alle aan, dat er voor het werken met deze groepen geen kant en klare opleidingen bestaan, noch specifieke cursussen.

Ze ervaren dit duidelijk als een gemis en hebben het gevoel, dat de verantwoordelijkheid daarom vrij zwaar rust op de school zelf.

Motivatie, affiniteit, flexibiliteit, uit kunnen gaan van de talenten van kinderen, niet te veel onderwijsresultaten eisen, goed kunnen observeren, rapporteren, evalueren, goed om kunnen gaan met ouders als partners, ontwikkelingsbereidheid, samenwerken met andere disciplines, minder belang hechten aan pedagogisch-didactische meerwaarde, zorgtaken accepteren, coachend kunnen werken naar collega’s/assistenten, goed om kunnen gaan met prikkelgevoelige kinderen, nadruk kunnen leggen op ‘ervaren en beleven’, om kunnen gaan met aanvankelijk leren (spelen, bewegen etc.), kunnen werken vanuit de Vlaskamp-theorieën, de groep kinderen kunnen ‘verkopen’ aan de rest van de school, leidend kunnen zijn in leerlingbesprekingen, kunnen werken in een multidisciplinair team, om kunnen gaan met de invloed van de zorginstellingen op het onderwijsproces, planmatig kunnen werken, groepsmanagement kunnen plegen, teamafstemming kunnen bevorderen, handelingsplannen goed kunnen vertalen naar ouders, kunnen kijken naar kinderen, etc., vormen de voornaamste ingrediënten van het competentieprofiel. Deze aspecten zullen ondergebracht moeten worden in de officiële competentieprofielen voor begeleiders/ondersteuners/docenten voor deze kinderen. Duidelijk is in ieder geval, dat er voor deze kinderen heel specifieke competenties noodzakelijk zijn, om het aanbod verantwoord te kunnen laten zijn.

De inzet van mensen op basis van deze competenties ligt verschillend. Daar kunnen argumenten van beschikbaarheid van mensen, betaalbaarheid, prioriteit geven aan specifieke deskundigheid, omgaan met verantwoordelijkheden etc. aan ten grondslag liggen.

Algemeen is echter het gevoel bij de scholen, dat er behoefte is aan een kader voor de inzet van personeel op deze groepen en behoefte aan een duidelijk scholingstraject, voorzien van de benodigde competenties.

Ook bij de personele afwegingen speelt de noodzaak van extra financiering vanuit de AWBZ een grote rol. De groepen kunnen slechts 'draaien', als er op basis van deze gelden extra 'handen aan de groep' kunnen worden besteed.

Het aantal mensen op de groep wordt door de diverse scholen redelijk naar tevredenheid beoordeeld. De kinderen dienen ook niet 'verstikt' te worden door de aanwezige medewerkers. Duidelijkheid over de wijze van financiering en de zekerheid om te kunnen beschikken over formatieve ruimte voor deze groepen, is wel een heel belangrijk punt. Het centraal aanwenden van de beschikbare gelden, wordt daarbij vaak genoemd, alsmede het terugbrengen van de N-factor voor deze kinderen. Ook qua indicatiestelling is dan eenduidigheid gewenst.

Kortweg geven de scholen aan:

- . gezien de benodigde competenties, is de inzet van iemand op hbo-niveau gewenst vanwege de aspecten: observeren, analyseren, rapporteren, pedagogisch/didactisch inzicht.
- . competenties worden zwaarder als argument geacht, dan de genoten opleiding; een 'andere stromer' zou hier uitstekend op z'n plek zijn.
- . het gaat om 'onderwijs', dus onderwijsfuncties voor deze groepen zijn vereist.
- . het regelen van de regiefunctie bij het begeleiden van deze kinderen, is van groot belang: wie gaat over wat, wie regelt e.e.a., wie is aanspreekbaar etc.
- . het kunnen bedienen van de individuele hulpvraag is essentieel bij de personele invulling
- . de kosten van de begeleiding/ondersteuning zullen beter in kaart gebracht moeten worden
- . in de begeleidingssfeer is een hulpverleningsachtergrond c.q. hulpverleningsdeskundigheid belangrijk
- . er leven nogal wat wensen voor inbreng van extra deskundigheden bij deze doelgroepen: verpleegkundige, psychomotorisch therapeut, ergotherapie, algemene techniek, verzorgingsdeskundigheid, sensomotorische integratie, muziek, drama, logopedie, fysiotherapie, speltraining etc.

Aanbevelingen bij het aandachtsgebied “Personeelskenmerken”:

- . er zal een opleidings- c.q. trainingstraject vormgegeven moeten worden voor begeleiders/ondersteuners (inhouden, kennis, vaardigheden) op grond van competentieprofielen.
- . er zullen speciale passende modules ontwikkeld moeten worden voor werkenden met deze groepen
- . de competenties zullen omgezet moeten worden in competentieprofielen, op basis waarvan scholen functies en functie-eisen kunnen formuleren. Bevoegdheden zijn daarbij minder van belang.
- . er moet een kader worden gemaakt op personeel terrein voor deze begeleiders/ondersteuners: hbo-niveau en mbo-niveau.
- . als maximale inzet kan worden gezien: hbo’er, plus assistentie, plus zorgassistentie voor een zeer beperkte groep kinderen (3 a 4)
- . de noodzakelijke inzet is: N=4, voor die leerlingen, waarvoor scholen momenteel ook gebruik maken van via de ouders ingezette AWBZ financiering. Op grond van de huidige cijfers kunnen we stellen, dat we landelijk te maken hebben met ruim 1000 kinderen.
- . er zal een nieuw functiebouwwerk moeten worden ontwikkeld, waarin deze functies zijn meegenomen.
- . zorg voor goede inbedding van het personeel voor deze groepen in het totale personeelsbestand (geen ‘eiland’)
- . zorg voor goede overdracht van kennis, vaardigheid, beleven van deze mensen naar de totale personeelsgroep

4.6. Wensen voor de toekomst op basis van de ervaringen tot nu toe.

Door de verschillende scholen zijn nog aanvullende opmerkingen gemaakt, die niet direct horen tot de genoemde aspecten. Het gaat dan om de volgende zaken:

- . begrip kweken bij de onderwijsinspectie voor de mogelijkheden van deze groep – het beschouwen van het onderwijs aan deze groep kinderen met behulp van het reguliere toetsingskader, doet onvoldoende recht aan het onderwijs/zorg-arrangement voor deze kinderen. Conform de specifieke trajecten binnen cluster 4 (zie Onderwijsverslag 2007) zou ook hier meer gelet dienen te worden op de te behalen doelen binnen dit specifieke traject.
- . zorgen voor een goede vervolgmogelijkheid voor deze groep na vertrek van school b.v. een boerderij; een activiteitscentrum, een beschermde werkplek, een woonvorm met activiteitenmogelijkheden etc.; ‘arbeid’ betekent: ‘meedoen in de maatschappij’ i.p.v. loonvormende arbeid, maar er is, hoe beperkt ook, wel degelijk sprake van ‘arbeid’ voor deze doelgroep.
- . binnenkort moet geregeld zijn: een goed en passend curriculum, faciliteiten optimaal, personeel juist opgeleid, passend leerlingvolgsysteem, passende leerlijnen voor alle differentiaties, uitstroombegeleiding, goede regeling voor vakanties/vrije dagen etc.
- . er is veel meer te bieden voor deze kinderen, dan we momenteel doen. We moeten naar een 100%-aanbod en we zien het als onze opdracht als speciaal onderwijs. De uiteindelijke verantwoordelijkheid ligt echter bij het Ministerie van OCW.
- . PGB-ers zijn nu in feite onze ‘gasthelpers’ in dienst van de ouders: We kunnen niet zonder hen! – dit zou toch niet moeten in ons Nederlandse onderwijssysteem. Het onderwijs moet een totaalpakket kunnen bieden, waar alle ouders en hun kinderen gebruik van kunnen maken:
- . qua faciliteiten zien we nogal wat verschillen tussen de mogelijkheden van de mytyl/tyltylscholen en de Zmlk-scholen; kinderen dienen hier geen last van te hebben. Een aantal basisvoorzieningen dienen beschikbaar te zijn voor alle kinderen binnen deze doelgroep.
- . de speciale voorzieningen vallen ons al niet eens meer op, maar als je moet beginnen, is het feitelijk onhaalbaar: bedbox, tilliften, zwemvoorzieningen, speciale airco voor gevoelige leerling, specifieke aanpassingen etc.
- . we moeten naar één bekostiging op basis van een kind, waarbij er sprake is van één traject, één indicatie en één erkenning voor dit onderwijs/zorgaanbod.
- . in nieuwbouwplannen dienen (er zijn goede voorbeelden voorhanden) onderwijs en zorg gezamenlijk te bepalen, hoe e.e.a. wordt ingedeeld, ingevuld en vorm wordt gegeven. De huidige verschillen moeten daarbij worden overbrugd.
- . verschillen in salariering tussen onderwijs- en zorgkrachten zijn niet meer uit te leggen, terwijl er in gezamenlijkheid gewerkt wordt met dezelfde doelgroep via een gezamenlijk opgesteld handelingsplan.
- . het is belangrijk te werken vanuit een eenduidige aanpak van diagnostiek, zorg, (gezins-) begeleiding en onderwijs. In een aantal regio’s wordt met deze nieuwe geïntegreerde aanpak al gewerkt; er is ook een landelijke projectopzet voorhanden, om e.e.a. in alle regio’s in te voeren. (Vroeg, Voortdurend en Integraal)

- . een structurele bekostiging voor deze doelgroepen, dient ook te gelden voor de kinderen met verstandelijke beperkingen en gedragsproblemen. (ZMOLK-ers, LVG+)
- . over 5 jaar zullen we de cultuur van zorg en onderwijs gelijk moeten hebben getrokken.
- . het vormgeven van de ouderbetrokkenheid bij het werken met deze doelgroepen is van groot belang. We zagen ‘ouderpanels’, ouderafstemmingsgesprekken met verheldering van de regie-rol van ouders, ‘werkoverleg’ met ouders etc.
- . ontwikkelen van materiaal, curriculuminhouden, werkvormen etc. dienen niet meer geïsoleerd te gebeuren: samenwerking op regionaal en landelijk niveau is geboden.
- . geef aandacht aan het fenomeen: ‘aparte groep binnen de school’ en zorg voor dwarsverbanden, goede informatie, afstemming etc.
- . inventariseer de scholings- en professionaliseringservaringen: er wordt veel gezocht naar passende ondersteuning voor deze doelgroepen. Daar, waar het niet is, moet het georganiseerd worden.

5. Samenvatting en conclusies

De problematiek van de doelgroep is toegenomen, terwijl het niveau van de faciliteiten is afgenomen. Door de differentiaties in de doelgroep is het werken met deze kinderen ingewikkelder geworden, terwijl er (nog) geen passend curriculum en passende materialen/middelen voorhanden zijn.

Ondanks het feit, dat er veel ontwikkeld wordt, zijn er nog geen materialen waar eenduidig mee gewerkt kan worden en waarop gesteund kan worden bij het werken.

De randvoorwaarden (= basisvoorwaarden) zijn duidelijk onvoldoende, ondanks de positieve insteek van de scholen en de bereidheid om 'ervan te maken, wat ervan te maken valt...'. Er is sprake van een groot vervoersprobleem, er is geen helder overzicht over een plan van eisen met kengetallen en de afstemming met de noodzakelijke AWBZ-bijdragen zijn gebrekkig en worden te veel overgelaten aan de creativiteit en de inzet van goedwillende schoolmedewerkers.

Met betrekking tot de personele voorzieningen, zijn de noodzakelijke competenties redelijk helder, maar is er geen eenduidigheid (geen kader) over de juiste inzet van de juiste functionarissen.

Tegelijkertijd bestaat er geen eenduidig beschikbare scholings- c.q. trainingsmogelijkheid voor personeelsleden om met deze groepen te kunnen werken.

Scholen hebben grote behoefte aan een eenduidig kader v.w.b. financiën (één geldstroom voor het realiseren van een verantwoord onderwijs/zorg-aanbod, of via overheveling van AWBZ-gelden, of via het verlagen van de N-factor) en v.w.b. indicatiestelling. Regie van onderwijs in deze is gewenst.

De aanbevelingen vanuit de diverse werkgroepen van de Koplopertrajecten dd juli 2003 zijn nog bij lange na niet in beleid omgezet. Dit zal met spoed dienen te gebeuren.

De aanbevelingen vanuit het onderhavige onderzoek op de gekozen aandachtspunten zijn:

Algemeen

Zowel voor scholen, als voor Kinderdagcentra, als voor leerplichtambtenaren zullen de implicaties van de invoering van een generiek leerrecht en leerplicht voor alle kinderen, helder moeten zijn, m.a.w. alle kinderen hebben recht op een onderwijs/zorg-aanbod vanuit de school. Het onderwijs dient daarbij regievoerend te zijn: voor het aanbieden van een verantwoord aanbod vanuit de scholen zijn nodig: voldoende financiële middelen, voldoende en bekwaam personeel, voldoende materialen en middelen en een op de doelgroep toegesneden huisvesting..

Kindkenmerken

Er zal een goede doelgroepdifferentiatie moeten worden afgesproken en de spreidingsplannen voor het aanbod voor kinderen, zullen dienovereenkomstig opgesteld moeten worden, om goed te kunnen voldoen aan de vraag van kinderen en ouders. De toegenomen problematiek zal daarin verwerkt moeten zijn. Er zal sprake moeten zijn van een eenduidige indicatie met een bijbehorende bekostiging.

Curriculum

Er moet een samenhangend curriculumaanbod komen, toegesneden op alle doelgroepen binnen de groep van laagfunctionerende kinderen tot en met het VSO-aanbod; het aanbod dient een wetenschappelijke basis te kennen en zal zo efficiënt mogelijk tot stand moeten komen. Bij het ontwikkelen van dit aanbod zal de landelijke vereniging initiatiefnemer moeten zijn, zal er sprake moeten zijn van een goede centrale aanpak op basis van een verantwoorde financiering.

Basisvoorwaarden

De benodigde basisvoorwaarden om een verantwoord onderwijs/zorg-aanbod te kunnen doen aan alle kinderen, moeten als zodanig worden beschouwd: Deze basisvoorwaarden qua formatie, huisvesting, materiële instandhouding, zijn beslissend voor het al dan niet kunnen aanbieden van een verantwoord aanbod voor deze kinderen (als onderdeel van de ketenzorg). Een extra financiering in de vorm van een verlaging van de huidige N-factor tot N=4 is hiervoor onontbeerlijk

Personeelskenmerken

Er zal een gericht trainings- en scholingstraject ontwikkeld moeten worden voor personeel, dat werkt met de genoemde doelgroep, gebaseerd op een duidelijk competentieprofiel. De bijbehorende functies zullen deel uit dienen te maken van een actueel functiebouwwerk op de scholen.

6. Dankwoord.

Onze dank gaat uit naar alle medewerkers van alle cluster 3 scholen, die wij gevraagd hebben hun medewerking te verlenen aan de totstandkoming van dit onderzoek. Zij hebben allen, zorg-klasse- onderwijsassistenten, (vak)leraren, groepsleiders, therapeuten, (ortho)pedagogen, psychologen, directeuren, managers, zonder enige uitzondering, ruim de tijd genomen om ons uitgebreid te woord te staan en gedetailleerd over hun werk met of ten behoeve van deze kinderen te vertellen.

Hun inzet, hun bevologenheid, hun vakmanschap, hun liefde voor (hun werk met) deze kinderen heeft ons getroffen.

Utrecht, najaar 2007.

Albert Boelen
Marc Cantrijn
Jan van de Velde